

Nekrolog

JÖRGEN WEIBULL

25 april 1924 - 8 september 1998

I sin generation av nordiska historiker var Jörgen Weibull en av de mera färgrika och spännande. Han hade vissa likheter med en engelsk historiker som A.J.P.Taylor, inte bara genom sin ibland polemiska stil utan även genom sin starka betoning av historikerns kritiskt-intellektuella roll och uppgift att ifrågasätta historiska sanningar. Jörgen Weibull förenade också framgångsrikt rollen som forskare med den som förmedlare och vann en unik folklig popularitet, liksom Taylor främst med hjälp av radion och det nya TV-mediet. Han var en skicklig stilist och talare, som kunde begränsningens konst och som inte var rädd för att renodla problemen och dra upp djärva linjer i sin framställning. Slut-satserna kunde vara tillspetsade, men klarheten och stringensen saknades aldrig och inte heller den intellektuella hederligheten och rätlinjigheten. I en tid av växande intresse för den ekonomiska och sociala historien gick han emot strömmen och ägnade sig mer och mer åt den politiska historien – om han än förband detta med ett intresse även för andra sidor av historien.

Jörgen Weibull var individualist, av närmast anglosaxiskt och gentlemannaaktigt snitt. Politiskt var han liberal och den festskrift, som tillägnades honom på 65-årsdagen, bar titeln *Liberala perspektiv: Vision och verklighet i historia och politik*. Jörgen Weibull höll liberala värden som individualism, frihet, tolerans och upplysning högt. Utmärkande för honom var inte minst en stark känsla för det nordiska, den nordiska gemenskapen och det gemensamma nordiska kulturarvet. I detta liksom i andra avseenden kunde han hämta inspiration dels ur sin familjebakgrund, dels ur sina egna livserfarenheter.

Fem professorer i historia eller i närstående ämnen fanns i de båda närmast föregående generationerna av hans släkt, om man räknar samman fäderne- och mödernesisidan. Dessa båda sidor var sinsemellan mycket olika, men gemensamt var en stark nordisk förankring och ett starkt nordiskt engagemang.

Jörgen Weibull växte upp i Göteborg, där fadern Curt Weibull var professor och under många år rektor för Göteborgs Högskola och där Torgny Segerstedt med sin liberalism, antinazism och nordism satte sin prägel på stämningarna i breda kretsar. Curt Weibull engagerade sig bl.a. för mottagandet av danska och norska flyktingar under kriget – Sven Henningsen var bland dem, han disputerade i Göteborg år 1944. Sina akademiska studier förlade Jörgen Weibull till Lund och till Sture Bolins seminarium. Bolin hade år 1938 övertagit professuren efter Jörgens farbror Lauritz Weibull. Han värdade de weibullska traditionerna, bl.a. när det gällde intresset för det nordiska och särskilt det skånsk-danska. Kontakterna med Köpenhamn odlades genom gemensamma exkursioner för de studerande. Erslev och Fridericia användes som grundböcker och man kom i kontakt med åtskilliga andra danska historikers verk. På licentiatkursen läste man väsentligt mer om dansk medeltid, än de flesta danska historiestuderande gör i dag.

Den äldre historien stod i centrum för intresset, också i Jörgen Weibulls licentiatavhandling, som behandlade ämnet *Tionden i Skåne under senare delen av 1600-talet* (publicerad 1952) samt i en efterföljande studie omkring samma tema. Ända fram till 1900-talet var tiondeordningen en viktig del av det fiskala systemet. Den var samtidigt ett område, där lagstiftning och praxis i Danmark och Sverige åtskilde sig starkt efter reformationen. Ur dessa skillnader utvecklade sig efter den svenska erövringen av Skåne en ny form för tiondeuppbörd, vilket blev inledningen till liknande reformer i hela Sverige, innebärande att krono- och kyrktionden omvandlades från en skatt på avkastningen till en fast skatt, vilande på jorden. Jörgen Weibull gjorde en ingående granskning av den skånska tiondesättningen på 1680-talet, av betydelse också och inte minst, när det gällde att fastställa värdet av det material den efterlämnat och möjligheterna att med dess hjälp kartlägga det inre tillståndet i Skåne, omfattningen och konsekvenserna av krigshärjningarna 1676-1679, av snapphanekrigen etc. Sina erfarenheter av kameralt material kunde Jörgen Weibull utnyttja, när han år 1958 var förste opponent på Lars-Arne Norborgs avhandling om *Storföretaget Vadstena kloster*, vilken behandlade senmedeltida godspolitik och ekonomiförvaltning.

Jörgen Weibulls egen doktorsavhandling, försvarad år 1957, ägnades emellertid en helt annan typ av ämnen. Titeln var *Carl Johan och Norge 1810-1814: Unionsplanerna och deras förverkligande*. Undersökningen visade på starka motsättningar och intressebrytningar mellan Carl Johan och hans svenska rådgivare vid tillkomsten av den svensk-norska unionen. Rådgivarna ville gå på en stram linje och eftersträvade en sammansmältning av de båda rikena, medan Carl Johan önskade större

eftergifter och var beredd att acceptera en betydande norsk självständighet. Fem år senare, år 1962, följdes undersökningen upp av en avhandling, som skildrade upplösningen av unionen och som visade på liknande starka motsättningar och intressebrytningar mellan å ena sidan ledande svenska politiker och å den andra representanterna för kungamakten (Oscar II och kronprins Gustaf), vilka var mer villiga att uppge Norge.

Resultaten kastade nytt ljus över och bidrog till förståelsen av de oklarheter och den vaghet, som kännetecknade Sveriges politik under viktiga faser av unionen. Avhandlingarna var undersökningar i klassisk, historisk-politisk tradition, med intresset riktat mot ledande aktörer och med betoningen på maktpolitiska men även ekonomiska förklaringar. Framförallt representerade de emellertid ett försök att hävda den nyare och nyaste historiens legitimitet och att höja dess vetenskapliga standard och status. Den historievetenskapliga, källkritiska metoden var minst utvecklad beträffande den modernare historien eller som det hette i ett citat från Arup, vilket Jørgen Weibull återgav i sin installationsföreläsning i Århus år 1967: »Jo nærmere man kommer nutidshistorien, des mere sparsomt forekommer kritiske undersøgelser af selve materialet, kun sjældent fremtræder de som selvstændige afhandlinger eller monografier, og kun yderst sjældent foretages de med samme nøjagtighed og grundighed som i middelaldershistorien.« Jørgen Weibull drev benhårt samma krav som Arup på en konsekvent tillämpning av källkritisk metod, även och särskilt inom den nyare och nyaste historien. Han hävdade: »En stringent, för att inte säga rigorös metod är när det gäller modern historia minst lika viktig, om inte viktigare, än när det gäller äldre tiders historia.« (*Källkritik i modern historia*, 1964). Han intresserade sig också för kvantitativ metod och för möjligheterna att med hjälp av nyare teknik vinna en inblick av bättre skärpa i det politiska livet och att studera mer generella förlopp.

När nordiska historiker efter det andra världskriget försökte att vidga vyerna, blev USA med dess många anknytningar till Norden ett givet intresseområde. För Jørgen Weibulls del medverkade därvid också kontakt och samarbete med en amerikansk forskare, Eric W. Fleischer. Vistelser vid amerikanska universitet i perioder under åren 1961-63 resulterade i flera studier av den progressiva rörelsen med utgångspunkt i kvantitativa undersökningar av valstatistik från Wisconsin för tiden före första världskriget. Jørgen Weibull uppmärksammade särskilt den speciella roll mellanvästerns bönder av skandinavisk härstamning spelade inom den progressiva rörelsen och drog därifrån ut intressanta linjer till 1930-talets motstånd mot Roosevelt och New Deal samt till

1950-talets McCarthyism. Intresset för kvantifieringar och för samspelet mellan demografiska, socioekonomiska, kulturella etc. förhållanden kommer också till uttryck i den del han skrev i Lunds universitets historia. Den behandlade perioden 1868-1968 och innehöll en inträngande analys av bl.a. studenternas rekrytering och val av utbildningslinje samt av de faktorer, som därvid var verksamma.

Bolins seminarium var starkt inriktat på forskarutbildning och utomordentligt framgångsrikt – sju av deltagarna blev professorer. Jörgen Weibull utnämndes till docent vid Lunds universitet efter disputationen år 1957. Tio år senare kallades han till professuren i modern historia i Århus. Under de sex år han innehade denna tjänst hann han med att upprätta ett fast seminarium för speciale-studerande och att medverka vid en reformering av studieordningen. Tillsammans med Lorenz Rerup igångsatte han ett historiskt-sociologiskt projekt om de dansk-tyska gränsförhållandena under 1800- och 1900-talet. Han var dessutom opponent på fyra doktorsavhandlingar. 1973 ställdes Jörgen Weibull som rektor i spetsen för Ålborgs universitetscenter, under vars etableringsfas han gjorde en stor och erkänd insats. 1977 återvände han till hemstaden Göteborg, där han efter Erik Lönnroth övertog den professur, som tidigare innehafts av Curt Weibull. Det betyder, att tiden som akademisk lärare, fram till pensioneringen 1990, var uppdelad på tre, ungefär jämnlånga, perioder i Lund, Århus/Ålborg och Göteborg.

Jörgen Weibull var överhuvud under sitt liv verksam på många olika poster och inte bara som akademisk lärare, forskare och administrator. Han tillhörde det liberala Folkpartiet och var under en period medlem av dess partistyrelse. Från år 1958 och under många år framåt var han redaktör för Lauritz Weibulls skapelse Scandia och från 1959 styrelsemedlem i Kulturhistoriska föreningen för Södra Sverige (»Kulturen«). År 1961 återupplivade och rekonstruerade han De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening och grundlade tidskriften *Ale, Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge*. Han var också en av initiativtagarna till de nordiska historiska metodseminarierna och spelade en aktiv roll under deras första verksamhetsår.

Perioden i Danmark var mycket intensiv med tunga administrativa uppdrag och lämnade inte så mycket tid till egen forskning. Jörgen Weibull skrev dock flera, främst populärvetenskapliga arbeten. Under de senare åren i Göteborg redigerade han och författade inledning till jämte ett kapitel i ett arbete om Norden under det andra världskriget. Han skrev bl.a. också en framställning om Öresund i historien, en *Sve- riges historia*, som översattes till många språk samt (tillsammans med en annan författare) ett band i en stor världshistoria, som byggde på en

samlad nordisk expertis och vände sig till en gemensam nordisk läsekrets. Ett kulturhistoriskt projekt, som Jørgen Weibull ägnade stort intresse och vilket han ledde som styrelseordförande, gällde utgrävningen av ett fartygsvrak från 1700-talet efter ostindienfararen Göteborg med last av kinesiskt porslin. Projektet, som var mycket ambitiöst, innefattade spridningen av kunskap om utgrävningsresultaten genom föreläsningar, utställningar etc. i in- och utlandet.

I en släkt, som räknade anor tillbaka till det sönderjydska Weibøl, betydde ären i Danmark att Jørgen Weibull genom sina döttrar knöt nya danska familjeband. Även efter återkomsten till Sverige behöll han många andra anknytningar till Danmark, bl.a. genom Clara Lachmanns skandinaviska fond, där han liksom tidigare sin far var ordförande under en längre period.

Jørgen Weibull bevarade, trots sjukdom, livet igenom en nästan pojkkaktig ungdomlighet, vitalitet och entusiasm. Som människa var han värfast och lojal. Samtidigt som han slog vakt om sin integritet var han öppen och generös. Gunillas och Jörgens hem, såväl i Lund och Århus som i Göteborg, var utomordentligt gästfritt – till glädje för och i tacksamt minne bevarat av många.

Carl-Axel Gemzell